

СВОЄРІДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ДИЗАЙН-ОСВІТИ

THE ORIGINALITY OF THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF DESIGN-EDUCATION

Стаття висвітлює сучасний стан дизайн-освіти в Україні та розкриває особливості підготовки майбутніх фахівців у системі дизайн-освіти в Україні. Проаналізовано науковий фонд з обраної проблеми, визначено тенденції підготовки фахівців з дизайну у системі професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Авторами здійснено аналіз наукового фонду з проблеми підготовки фахівців галузі дизайну: здійснено історіографічний аналіз становлення системи мистецької освіти, проаналізовано значення характеристик поняття «дизайн», зафіксовано сучасний контекст використання поняття у наукових дослідженнях. Уточнено поняття «дизайн-освіта», конкретизовано його загальнонауковий та педагогічний контекст. Визначено, що дизайн-освіта має спрямовуватися на формування в студентів таких важливих професійних якостей, які розкривають їхні креативні можливості (сприйнятливість; зацікавленість світом речей, його багатоманітністю та єдністю; здатність до узагальнення; автономність, незалежність характеру мислення; здатність до спілкування за допомогою рисунків, схем, креслень, інформаційних засобів; схильність до дослідницької та конкурсної діяльності; здатність критично оцінювати власні та виконані іншими дизайн-проекти; здатність до самоствердження; відповідальність за результати власної роботи тощо). Висвітлено напрями підготовки майбутніх фахівців у галузі дизайну у сучасних закладах вищої освіти.

Проаналізовано структуру та види професійної компетентності фахівця-дизайнера за параметрами: фахова (предметна) компетентність, соціально-комунікативна, спеціальна та персональна компетентності. Визначено тенденції у підготовці майбутніх фахівців у системі дизайн-освіти: концептуалізація світогляду майбутнього фахівця (розвиток гуманістичного світогляду та гуманітарного світосприйняття; формування загальної мистецької та конкретної художньої культури на основі національного менталітету); становлення етноментальної та соціокультурної позиції майбутнього фахівця (реалізація культуротворчих чинників, передусім таких, як мовні, національно-архетипні, символічні засоби вираження всезагального; уявлення екологізації та технологізації підготовки майбутніх фахівців (розвиток екологічного мислення дизайнерів; введення екологічних питань до програм фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін).

Ключові слова: дизайн-освіта, майбутні фахівці з дизайну, заклад вищої освіти.

The article highlights the current state of design education in Ukraine and reveals the peculiarities of training future specialists in the design education system in Ukraine. The scientific foundation on the selected problem is analyzed, the tendencies of training of design specialists in the system of vocational training in higher education are determined.

The authors analyzed the scientific foundation on the problem of training specialists in the field of design: conducted historiographic analysis of the formation of the art education system, analyzed the meaning characteristics of the concept of "design", and fixed the modern context of the concept in scientific research. The concept of "design education" has been clarified; its general scientific and pedagogical context has been specified.

It is determined that design education should be aimed at the formation of students of such important professional qualities, which reveal their creative possibilities (receptivity; interest in the world of things, its diversity and unity; ability to generalize; autonomy, independence of the character of thinking; ability to communicate, schematics, drawings, information tools, aptitude for research and competition, the ability to critically evaluate their own and other design projects, the ability to self-responsibility; responsibility for the results of one's own work, etc.). The directions of preparation of future specialists in the field of design in modern institutions of higher education are highlighted.

The structure and types of professional competence of a specialist designer by parameters are analyzed: professional (subject) competence, social-communicative, special and personal competence. The tendencies in the preparation of future specialists in the system of design education are defined: conceptualization of the outlook of the future specialist (development of humanistic outlook and humanitarian outlook; formation of general artistic and specific artistic culture based on national mentality); formation of ethnological and sociocultural position of future specialist (realization of cultural factors, first of all such as: linguistic, national-archetypal, symbolic means of expression of universal, expression of greening and technological training of future specialists (development of ecological thinking of designers; development of ecological thinking of designers);).

Key words: design education, future design specialists, higher education institution.

УДК 378.01 +316.61

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-17-1-39>

Штайнер Т.В.,

аспірант кафедри педагогіки
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Актуальність проблеми. Система дизайн-освіти в Україні перебуває наразі в стані трансформації, оскільки фундаментальна та розгалужена мистецька освіта (образотворча та художня підготовка фахівців) не повною мірою інтегрується із сучасними тенденціями проектної методоло-

гії, методами структурної організації форми, на

основі призначення, соціально-культурної функції, можливостей технологічного впровадження дизайн-розробки у виробництво.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На нашу думку, відсутність цілісної концепції дизайн-освіти в Україні спричиняє незгоду спільної роботи дизайнера з технологом

та іншими фахівцями, не досягається необхідний остаточний ефект дизайнерського проектування в різних галузях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За результатами аналізу наукового фонду можна стверджувати, що різні аспекти дизайн-освіти в Україні вже ставали предметом наукових розвідок учених. Так, теоретичне підґрунтя становлення дизайн-освіти досліджував О. Генісаретський; історію дизайну описував Т. Татіївський; способи реалізації творчих здібностей особистості у дизайні висвітлювала О. Вишневська; роль та функції дизайну в проектній культурі та загальну естетику дизайнерської творчості висвітлено В. Сидоренко; своєрідність графічного дизайну описував В. Косів; Є. Лазарев визначав феномен дизайну як техноестетичну систему; в контексті технологій виробництва дизайн досліджено І. Герасименко.

Водночас своєрідність дизайн-освіти майбутніх фахівців педагогічного профілю ще залишається **невирішеною частиною загальної проблематики.**

Мета дослідження – проаналізувати сучасні тенденції підготовки фахівців у системі дизайн-освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науковий фонд з проблеми підготовки фахівців з дизайну.

2. Визначити тенденції підготовки фахівців з дизайну у системі професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу статті. Історіографічний аналіз становлення дизайн-освіти в Україні здійснено В. Прусаком. Автор правомірно наголошує, що дизайн є органічним складником мистецтва, провідником його функції в усіх сферах життєдіяльності людини. Здійснений автором термінологічний аналіз феномена дизайн-освіти довів, що саме поняття «дизайн», започатковане на Заході, набуло поширення в Росії та Україні лише наприкінці ХХ ст. До того в спеціальній літературі використовувалися терміни «художнє конструювання», «художнє проектування», «технічна естетика», «промислове мистецтво» тощо. Дослідник убачає в цьому цілком логічну суперечність: зміст усіх цих словосполучень зводиться до мистецтва, очевидно, й освіта дизайнерів має бути співзвучною мистецькій освіті, першооснову доречно шукати саме в ній [3].

Суголосної думки дотримується Л. Пащенко, авторка вичерпного лексичного аналізу поняття «дизайн» в усьому його термінологічному різноманітті. Авторка правомірно наголошує, що етимологія поняття «дизайн» охоплює кілька значеннєвих рядів. Насамперед, зазначає Л. Пащенко, важливим є те, що генетично первинним є ряд визначень «декоративного» порядку: візерунок, орнамент, декор, прикраса, оздоблення. До дру-

го ряду належать «проектно-графічні» трактування: начерк, ескіз, малюнок, проект, креслення, конструкція. Третій ряд, що виходить за рамки прямого проекту, включає в себе план, припущення, задум, намір. І, нарешті, четвертий ряд визначень – «драматичний»: витівка, хитрування, намір і навіть інтрига. Ця широка палітра англомовних значень, підсумовує дослідниця, у поєднанні з соціальною спрямованістю традиційного дизайну за особливої уваги до проблем «людського фактору» виявилася відповідною означенню нових видів проектної діяльності [2].

Фахівці-дизайнери, які безпосередньо працюють у галузі (студії брендингу та дизайну видань LLIWELLstudio of creation; Школи Projector (навчальний курс «Графічний дизайн. Основи»); Книжковий Арсенал тощо), зазначають, що вітчизняна дизайн-освіта спирається на традиції, досвід першопрохідців. Це можна і потрібно використовувати як фундамент сучасної української школи. Далеко не вся західноєвропейська дизайн-освіта може похвалитися таким «мистецьким корінням». Але в нашому фундаменті бракує солідної цегли, якою постійно оперують європейці – design thinking [7].

До основних видів сучасної дизайнерської творчості віднесено: індустриальний дизайн, дизайн меблів та інтер'єру, графічний дизайн, комп'ютерний дизайн, дизайн середовища, дизайн одягу та аксесуарів, арт-дизайн тощо. Провідними теоретичними концепціями дизайну є: системний, функціональний, корпоративний дизайн, арт-нуво, арт-дизайн, фірмовий стиль, індастріал-дизайн.

На думку С. Зінченко, у процесі навчання студентів у вищих навчальних закладах увага традиційно зосереджується на їх професійній і мистецькій підготовці, що не виключає, а навпаки посилює роль психолого-педагогічної підготовки. Адже професійна підготовка майбутнього дизайнера спрямована на реалізацію низки завдань, серед яких чільне місце посідають творчі (розвиток персональних творчих здібностей студента, критичного і проблемно-орієнтованого мислення, прищеплення навичок творчо переосмислювати власні здобутки); професійно зорієнтовані (розвиток здібностей вільно орієнтуватися у сучасній дизайнерській професії і рефлексивно оцінювати себе в системі творчого проектування); науково-теоретичні (розвиток у студентів зацікавленості до дизайн-освіти, дизайн-діяльності, підтримка самостійної дизайн-творчості). Водночас одним із її суттєвих недоліків є певна «відірваність» від викладацької діяльності. Змістчинних навчальних програм психолого-педагогічного циклу зазвичай спрямовується на висвітлення системи понять, законів і закономірностей без урахування необхідної зорієнтованості на педагогічні функції та дії [1].

Флагманом дизайн-освіти на півдні України є Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К.Д. Ушинського. Заклад вищої освіти здійснює підготовку фахівців за спеціальностями: 1) Середня освіта. Трудове навчання та технології. Фахівець здобуває кваліфікацію «Учитель технологій, технічної та комп'ютерної графіки і креслення»; 2) Професійна освіта (Дизайн). Дизайн одягу. Фахівець здобуває кваліфікацію «Фахівець в галузі дизайну, викладач практичного навчання в галузі дизайну» [8].

З-поміж спеціальних (фахових, предметних) компетентностей випускників провідними є: здатність здійснювати концептуальне проектування об'єктів дизайну з урахуванням функціональних, технічних, технологічних, екологічних та естетичних вимог (за спеціалізацією); здатність проведення проектного аналізу усіх впливових чинників і складників проектування та формування авторської концепції проекту; здатність розуміти і використовувати причинно-наслідкові зв'язки у розвитку дизайну та сучасних видів мистецтв; здатність забезпечити захист інтелектуальної власності на твори образотворчого мистецтва та дизайну; володіння теоретичними і методичними засадами навчання та інтегрованими підходами до фахової підготовки дизайнерів; планування власної науково-педагогічної діяльності [9].

Схожий алгоритм структурування професійної компетентності дизайнера запропонував Цзя Яочен. Він пропонує поділяти її на соціально-комунікативну, спеціальну та персональну. Соціально-комунікативна компетентність, на думку автора, передбачає наявність знань, умінь у галузі взаємодії з громадськими інститутами, людьми, а також володіння прийомами професійної поведінки і спілкування. Водночас спеціальна компетентність включає підготовленість до самостійного виконання усіх властивих дизайнерові видів професійної діяльності (проектної, аналітичної, експериментально-дослідницької, виробничо-управлінської, експертно-оцінної), уміння вирішувати професійні завдання й оцінювати результати своєї праці, здатність до саморозвитку. Насамкінець, персональна компетентність розуміється Цзя Яочен як здатність до постійного професійного зростання і підвищення кваліфікації, реалізації власної індивідуальності й проявляється в розробці авторського стилю майбутньої професійної діяльності [6].

Такий спосіб підготовки майбутніх фахівців галузі дизайну є вдалою спробою інтегрувати «класичну» мистецьку підготовку (образотворче мистецтво, вжитково-прикладне мистецтво) та «інноваційну» професійно-прикладну підготовку (дизайн інтер'єру, графічний та книжковий дизайн, медіа-дизайн тощо).

Суголосними є наші висновки та позиція В. Прусак, який в контексті пріоритетності спеціалізації дизайну наголошував, з опорою на власний досвід,

що на першій позиції перебуває дизайн інтер'єру, далі – графічний дизайн, дизайн текстилю і одягу, дизайн архітектурного середовища, промисловий дизайн, мультимедійний дизайн, дизайн меблів.

Нам імponує позиція С. Зінченко, яка визначила у загальному вигляді поняття «дизайн-освіта». Дослідниця зазначає, що дизайн-освіта – це інноваційний напрям підготовки фахівців. Авторка зауважує, що професійна підготовка дизайнерів у вищих навчальних закладах – порівняно новий освітній напрям, що активно розвивається. Водночас професії дизайнера притаманна певна специфіка, що вирізняє її серед інженерних і суто художніх професій, оскільки знаходиться на межі матеріальної і духовної діяльності. Відтак на неї покладається завдання задовольняти як матеріальні, так і духовні потреби суспільства [1].

Дослідник О. Фурса зазначає, що художній розвиток особистості майбутнього фахівця з дизайну визначається змістом образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, який ґрунтується на досвіді, традиціях минулого, сучасних ідеях естетичного вираження просторових форм, необхідних для успішної еволюції дизайнерської творчості, а також динамічними змінами вимог дизайнівиробництва до професійної компетентності фахівців. Як бачимо, автор також віддає належне загальній мистецькій та образотворчій підготовці майбутніх фахівців дизайн-освіти. Дослідником доведено, що вивчення комплексу образотворчих дисциплін, таких як рисунок, живопис, графіка, скульптура, композиція, кольорознавство, історія мистецтв тощо, забезпечує високий рівень розвитку образного мислення, творчих якостей особистості майбутнього фахівця з дизайну.

Водночас погоджуємось із С. Зінченко в тому, що дизайн-освіта ґрунтується на природничо-наукових, технічних і гуманітарних знаннях, а також використанні знань і умінь з рисунку, живопису, композиції, декоративно-прикладного мистецтва тощо. Відповідно, передавати ці знання має досвідчений викладач, сукупний досвід якого вбирає професійні, мистецькі, психолого-педагогічні знання, уміння та навички. С. Зінченко робить правомірний висновок, що професіонал у галузі дизайну виявляється фактично неспроможним передати професійний досвід студентам та учням. Навіть більше, випускники педагогічних навчальних закладів за спеціальністю «Технологія» чи «Образотворче мистецтво» не набувають належного рівня дизайнерської підготовки, який дозволив би їм ефективно займатися викладацькою діяльністю.

Суголосних висновків доходить В. Прусак, зазначаючи, що, з одного боку, дизайнер-фахівець у галузі проектування предметного світу, формотворення виробів, необхідних для життєдіяльності людини, озброєний сумою різноманітних знань, з іншого боку – має бути здатним у конкретному

матеріальному об'єкті повноцінно реалізувати свої уявлення про соціальні потреби суспільства.

Різнібічний аналіз своєрідності дизайн-освіти здійснив О. Фурса. Автор зазначає, що дизайн-освіта спрямована на підготовку майбутніх дизайнерів до виконання творчих, виробничо-технічних, проектно-художніх, організаційно-творчих, управлінських і науково-методичних функцій відповідно до обраної спеціалізації. З урахуванням цього дизайн-освіта має спрямовуватися на формування в студентів таких важливих професійних якостей, які розкривають їхні креативні можливості, як-от: сприйнятливості; зацікавленості світом речей, його багатоманітністю та єдністю; здатність до узагальнення; автономність, незалежність характеру мислення; здатність до спілкування за допомогою рисунків, схем, креслень, інформаційних засобів; схильність до дослідницької та конкурсної діяльності; здатність критично оцінювати власні та виконані іншими дизайн-проекти; здатність до самоствердження; відповідальність за результати власної роботи тощо. Як бачимо, дослідник наголошує на необхідності урахування особистісного профілю фахівця, його індивідуальних рис, творчих можливостей, креативності тощо.

Висновки. На нашу думку, провідними тенденціями у підготовці фахівців у системі дизайн-освіти виступають:

1. Концептуалізація світогляду майбутнього фахівця (розвиток гуманістичного світогляду та гуманітарного світосприйняття; формування загальної мистецької та конкретної художньої культури на основі національного менталітету).

2. Становлення етноментальної та соціокультурної позиції майбутнього фахівця (реалізація культуротворчих чинників, передусім таких, як мовні, національно-архетипні, символічні засоби вираження всезагального (за В. Прусаком).

3. Увіраження екологізації та технологізації підготовки майбутніх фахівців (розвиток екологічного мислення дизайнерів; введення екологічних питань до програм фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін).

Перспективами подальших наукових розвідок у контексті загальної проблематики вважаємо

необхідність дослідження професійної підготовки майбутніх дизайнерів в сучасних закладах вищої освіти з теоретичних, методологічних та методичних позицій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зінченко С.В. Роль уяви у професійно-творчій підготовці майбутніх дизайнерів-викладачів. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України, Ін-т реклами МОН України. Київ, 2005. Вип. 9. С. 49–53. 0,4 авт. арк.
2. Пащенко Л.І. Підготовка майбутнього дизайнера інтер'єру в університетській освіті. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Випуск №3. 2010. С. 115–119.
3. Прусак В.Ф. Сучасна дизайнерська освіта: досвід, проблеми. *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта* : зб. наук. праць / Упоряд. і відп. ред. С.О.Черепанова. Вип. 5. Львів : Світ, 2000. С. 354–364.
4. Прусак В.Ф. Розвиток дизайн-освіти в Україні. *Діалог культур. Україна у світовому контексті: мистецтво і освіта* : зб. наук. праць. Вип. 6. / Ред. кол. І.А. Зязюн (гол. ред.), С.О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н.Г. Ничкало, О.П. Рудницька та ін. Львів : Українські технології, 2001. С. 349–353.
5. Фурса О.О. Індивідуальний підхід до підготовки майбутніх дизайнерів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць: У 2-х част. / Редкол. : І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ ; Вінниця : ДОВ Вінниця. 2002. Ч. 1. С.521–524. 0,30 авт. арк.
6. Цзя Яочен. Особливості професійної підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Науковий огляд* № 10 (31), 2016. URL: <https://naukajournal.org/index>.<https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1020/115>.
7. Дизайн-освіта в Україні: як справи й що робити. URL: <https://telegraf.design/dizajn-osvita-v-ukrayini-yak-spravi-j-shho-robiti>.
8. Перелік спеціальностей Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського на 2019 р. URL: <https://pdpu.edu.ua/informatsiya/abiturientam/perelik-spetsialnostej.html>.
9. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni_standarty/12/21/022-dizayn-magistr.pdf.